

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Ιστορία της Μουσικής

Ενότητα 4: Ο Ρομαντισμός – 19ος αιώνας

Νικόλαος Μαλιάρας

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Μουσικών Σπουδών

Ρομαντισμός:

Ο όρος και η σημασία του

- Romance (= ποίηση, διήγημα)
- Σχετίζεται με το μυθικό, παραμυθένιο, φανταστικό, ποιητικό, μεταφυσικό
- Επικράτηση του συναισθήματος και του υποκειμενικού «εγώ»

Οι απαρχές

- Ludwig Tieck
- Wilhelm Heinrich Wackenroder
- E.T.A Hoffmann
  - Ρομαντισμός είναι η προβολή του συναισθήματος
  - Ερμηνεύει ως κατ' εξοχήν δείγματα ρομαντισμού δύο από τα πιο χαρακτηριστικά κλασικά έργα
    - Το Ρέκβιεμ του Μότσαρτ
    - Την Συμφωνία σε ντο ελάσσονα του Μπετόβεν

Χαρακτηριστικά - 1

- Η μουσική χάνει τον απόλυτο χαρακτήρα της και γίνεται «υπηρέτης», φορέας εξωμουσικών μηνυμάτων
- Ο καλλιτέχνης-δημιουργός ως ανεξάρτητη προσωπικότητα
- Τονισμός (ενίοτε υπέρμετρος) της προσωπικής έμπνευσης – και του συναισθήματος – ως του σημαντικότερου κριτηρίου της τέχνης
- Τα δομικά και μορφολογικά δεδομένα της μουσικής διαταράσσονται και προσαρμόζονται προς τις νέες απαιτήσεις
  - Η ισορροπία και η οικονομία των μέσων της κλασικής περιόδου ερηνεύεται ως περιορισμός της φαντασίας και της συναισθηματικής έκφρασης, και γι' αυτό συχνά εγκαταλείπεται

Χαρακτηριστικά - 2

- Ασυνήθιστα, ενίοτε αυτοβιογραφικά μηνύματα
- Ανακάλυψη νέων αρμονικών ιδιωμάτων
- Στροφή στη λαϊκή παράδοση ως μέσου για την αναζήτηση της γνησιότητας του συναισθήματος (εθνικές σχολές)
  - Εδώ υπάρχει συσχετισμός με τα μηνύματα του Ρουσσώ και του διαφωτισμού – ο απλός λαϊκός άνθρωπος
- Εξωευρωπαϊκά και εξωτικά θέματα
- Πρωτοκαθεδρία του περιεχομένου έναντι της μορφής και του πιάνου έναντι του βιολιού

Χαρακτηριστικά - 3

- Διεύρυνση του ακροατηρίου της μουσικής (άνοδος της αστικής τάξης)
- Παρενέργεια: Μουσική για τα ευρέα στρώματα (γούστο της αγοράς – μουσική του σαλονιού - ελαφρά μουσική)

Χαρακτηριστικά - 4

- Φραστική δομή
  - Επιστροφή σε απλές συμμετρικές δομές
- Ρυθμός
  - Στερεότυπη συμπεριφορά – ο ρυθμός παύει να συντελεί στην αναγνωρισιμότητα των μοτίβων
- Αρμονία
  - Πύκνωση του αρμονικού υλικού
  - Ατμόσφαιρα μέσω της αρμονίας και της ενορχήστρωσης

Κυριότερα νέα είδη μουσικής

- Σύντομο κομμάτι για πιάνο με λυρική διάθεση
(Χαρακτηριστικό κομμάτι – Chopin, Schumann, Mendelssohn)
- Έντεχνο τραγούδι (Schubert)
- Προγραμματική μουσική – Συμφωνικό ποίημα (Liszt)
- Μουσικό δράμα (Wagner)

Οι περίοδοι

- Πρώιμος ρομαντισμός (μέχρι το 1830)
  - Hoffmann, Spohr, Weber, Schubert
- Κυρίως ρομαντισμός (ως το 1850)
  - Berlioz, Mendelssohn, Chopin, Schumann, Liszt, Paganini (βιρτουόζοι)
  - Ιστορισμός
- Δεύτερο μισό του 19^{ου} αι. (ως το 1910)
  - Νεογερμανική Σχολή (Liszt, Wagner)
  - Ρομαντικός κλασικισμός (Brahms)
  - Εθνικές Σχολές (Mussorgsky, Grieg, Smetana κλπ)
  - Υστερορομαντικό ρεύμα (R. Strauss, Busoni)
  - Ιμπρεσιονισμός (Debussy)

Πολλαπλά φαινόμενα

- Όμως:
  - Η προσωπική συναισθηματική έκφραση
  - Ρομαντική στάση
  - Εξωμουσικό, ενίοτε κοινωνικό ή πολιτικό μήνυμα ή ερέθισμα
  - Αναζήτηση νέων μορφολογικών περιγραμμάτων και νέων μουσικών «γλωσσών»
  - Νέες αρμονίες, νέα ηχοχρώματα
- Παραμένει και χαρακτηρίζει όλο τον αιώνα

Ιταλική Όπερα - 1

- Ιταλικό bel canto (Rossini, Bellini, Donizzetti)
- Δραματική όπερα – Verdi
  - Η μουσική στην πρωτοκαθεδρία
  - Ολοκληρωμένες μουσικές σκηνές, που περιέχουν ρετσιτατίβα και άριες
  - Πραγματικοί χαρακτήρες. Η μουσική δεν γίνεται φορέας άλλων ιδεών
  - Γι' αυτό δεν μιλάμε για ιταλική «ρομαντική» όπερα
  - Σύμβολο πατριωτισμού

Ιταλική Όπερα - 2

- Βερισμός (το αντίστοιχο του ρεαλισμού)
  - Ο κόσμος και οι άνθρωποι παρουσιάζονται χωρίς ηρωισμούς και εξιδανικεύσεις, ενίοτε με σκληρό και απωθητικό τρόπο
  - Σαμάρας, Mascagni, Leoncavallo, Giordano, Catalani
  - Giacomo Puccini (Manon Lescaut, Boheme, Tosca, Butterfly, Tourandot)

Γαλλική Όπερα

- Επίδραση από τη Γαλλική Επανάσταση
- Grand Opera – μεγαλοπρέπεια, πολυπληθείς σκηνές
  - Ιστορικά γεγονότα και ηρωικές υποθέσεις
  - Rossini, Meyerbeer, Berlioz, Bizet
- Opéra comique
  - Διάλογοι αντί ρετσιτατίβων - Carmen

Γερμανική Όπερα

- Γερμανική ρομαντική όπερα
  - Λαϊκοί θρύλοι και παραμύθια
  - Weber, Spohr, πρώιμος Wagner
  - Σύνδεση με το κλασικό Singspiel
  - Μια τάση πατριωτισμού αντίστοιχη προς τη συμφωνική μουσική
  - σχηματισμός της γερμανικής εθνικής ταυτότητας

Wagner και μουσικό δράμα - 1

- Συνολικό έργο τέχνης (μουσική, λόγος, θέατρο)
- «Ατέρμονη Μελωδία»
  - Μια αισθητική άποψη που δημιούργησε μια ολόκληρη μουσική γλώσσα
  - Με νέες τεχνικές στην αρμονία και τη μορφή
- Πολυδιάστατη χρωματική αρμονία
  - Δημιούργησε μια νέα αισθητική και ακολουθήθηκε από ολόκληρη παράταξη συνθετών
- Η «Συγχορδία του Τριστάνου»

Wagner και μουσικό δράμα - 2

- Η θεματική – μοτιβική επεξεργασία της κλασικής συμφωνίας περνά στην όπερα, αλλά με νέα μουσικά χαρακτηριστικά
- Θεματική επεξεργασία – Leitmotiv
- Η μουσική ως φορέας φιλοσοφικών, βιοθεωρητικών και πολιτικών ιδεών
  - Τετραλογία: Το δαχτυλίδι του Νιμπελούνγκεν
  - Τριστάνος, Αρχιτραγουδιστές, Πάρσιφαλ

Wagner, Ο Καλπασμός των Βαλκυριών

Richard Strauss

- «Ριχάρδος Β΄» (1860-1947)
- Βαγκνερική μουσική γλώσσα
- Καταφυγή στον νεοκλασικισμό
  - Αρχαία θέματα
  - Σαλώμη, Ηλέκτρα, Ιππότης με το ρόδο, Αριάδνη στη Νάξο, Ελένη στην Αίγυπτο, Γυναίκα δίχως σκιά, Αραμπέλα
- Hölderlin, Zweig

Ορατόριο – Εκκλ. μουσική

- Την εποχή του υπερτονισμού της προσωπικότητας και του υποκειμενισμού, το θρησκευτικό συναίσθημα υποχωρεί
- Η θρησκευτική μουσική παραμελείται
- Ορατόρια: Mendelssohn, Liszt, Berlioz
- Λειτουργίες: Schubert, Bruckner, Brahms (Requiem)
- Αναβίωση του Bach
- Καικιλιανισμός

Schubert, Λειτουργία σε σολ. Gloria

Το έντεχνο τραγούδι (Lied) - 1

- Κεντρικό είδος του ρομαντισμού
- Schubert, Schumann, Brahms
- Φωνή με συνοδεία πιάνου
- Λυρική ποίηση – η πιανιστική συνοδεία υπογραμμίζει την ατμόσφαιρα των στίχων
- Δυαδισμός μελωδίας – συνοδείας

Το έντεχνο τραγούδι (Lied) - 2

- Οι νέες τεχνικές που δημιουργούνται με την πιανιστική συνοδεία
  - Είναι καθοριστικές για το λυρικό κομμάτι για πιάνο
- Στο τέλος της περιόδου η εξέλιξη οδηγεί προς το ορχηστρικό τραγούδι
  - Επίδραση και από το συμφωνικό ποίημα
  - Wolf, Mahler, R. Strauss (βαγκνερικά πρότυπα)

Μουσική για πιάνο - 1

- Επικράτηση των σύντομων μορφών
- Χαρακτηριστικό κομμάτι
  - Επίδραση από το Lied
- Επικράτηση του πιάνου
  - Ένα πιάνο σε κάθε αστικό σπίτι
- Πρώτη φάση: τίτλοι γενικόλογoi
  - Νυκτερινό, φαντασία, τραγούδι χωρίς λόγια
- Δεύτερη φάση: τίτλοι συγκεκριμένοι
  - Εικόνες, ιστορίες, συγκεκριμένες διαθέσεις

Chopin, Νυκτερινό σε
ρε ύφεση μείζονα

Schumann, Παιδικές σκηνές, Από χώρες μακρινές

Μουσική για πιάνο - 2

- Hummel (preludes) – **Field** (nocturnes)
- Schubert
  - Moments musicaux, impromptus
- Chopin
  - Preludes, impromptus, nocturnes, ballades, scherzi
- Mendelssohn
  - Τραγούδια χωρίς λόγια, σοβαρές παραλλαγές
- Brahms
  - Intermezzi, Capricci

Μουσική για πιάνο - 3

- Schumann – προγραμματικοί τίτλοι
  - Papillons, Carnaval, Davidsbündlertänze, Kreisleriana, Noveletten, Kinderszenen, Albumblätter, Waldszenen κλπ.
  - Μουσικοκριτική – Neue Zeitschrift für Musik
- Liszt
  - Η φάση του βιρτουόζου
  - Η φάση του πρωτοπόρου – Νεογερμανική σχολή
    - Annees de pelerinage, harmonies poetiques et religieuses, Mephisto-Waltzer

Η Ρομαντική Συμφωνία

- Τυρανική η επίδραση του Beethoven
  - Μέχρι τα μέσα του αιώνα (Schubert, Schumann, Mendelssohn)
    - Απλές μορφές, περιορισμένη θεματική επεξεργασία, συχνά εξωμουσικά ερεθίσματα
  - 2^ο μισό του 19^{ου} αιώνα
    - Johannes Brahms – ο διάδοχος του Beethoven
    - Anton Bruckner, Gustav Mahler – βαγκνερική επίδραση στη συμφωνία
    - Franck, Saint-Saens
- Brahms, Συμφωνία αρ. 1, ντο ελάσσονα, 1^ο μέρος

Προγραμματική μουσική

- Μουσική η οποία αφηγείται με ήχους μια ιστορία, που αναφέρεται στον τίτλο
  - Πρόγραμμα
- Προγραμματική Συμφωνία – Berlioz
  - Φανταστική συμφωνία, ο Χάρολντ στην Ιταλία
- Συμφωνικό Ποίημα

Συμφωνικό ποίημα

- Η «προοδευτική τάση» του 2^{ου} μισού του 19^{ου} αι.
  - (επέκταση της ουβερτούρας) – μονομερές – χωρίς προσαρμογή σε μια φόρμα
  - Liszt,
    - Τα Πρελούδια, Ό,τι ακούει κανείς στα βουνά, Ο Θρήνος των Ηρώων, Προμηθέας, Μαζέππα, Άμλετ, Από την κούνια ως τον τάφο, Faust, Dante
  - R. Strauss,
    - Από την Ιταλία, Δον Ζουάν, Μάκβεθ, Θάνατος και εξαϋλωση, Αγώνας και νίκη, Τιλλ Όυλενσπήγκελ, Τάδε έφη Ζαρατούστρας, Δον Κιχώτης, Η ζωή ενός ήρωα, Συμφωνία των Άλπεων, Οικιακή συμφωνία
  - Wolf, Busoni, Pfitzner, Reger

R. Strauss, Τα φαιδρά καμώματα του Till Eulenspiegel

Ιμπρεσιονισμός - 1

- Προέλευση από τη ζωγραφική
- Αντίδραση στην «κουρασμένη» υστερορομαντική υπερβολή
- Στιγμαία εντύπωση ή ατμόσφαιρα
  - Συμβολισμός;
  - Ψυχική υπερπραγματικότητα των εντυπώσεων
  - Απομάκρυνση από τις μορφολογικές και αρμονικές δομές και τα καθιερωμένα πτωτικά σχήματα

Debussy, Arabesque (διασκευή για άρπα)

Ιμπρεσιονισμός - 2

- Η απάντηση της Γαλλίας στον Ιταλικό βερισμό και στο κίνημα των εθνικών σχολών
  - Debussy, Ravel
  - Skryabin, DeFalla, Respighi
- Αντιδρά στη βαγκνερική αισθητική
  - Αλλά δεν θα ήταν δυνατή χωρίς αυτή
- Η πόρτα εισόδου στον 20^ο αιώνα

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0

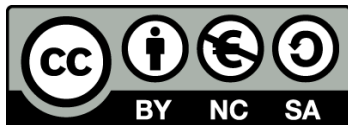
Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Νικόλαος Μαλιάρας, 2015. Νικόλαος Μαλιάρας. «Συνοπτική Ιστορία της Ευρωπαϊκής Μουσικής. Ο Ρομαντισμός». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/MUSIC100/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

